



STANISŁAW WIERZCHOSŁAWSKI
(03.03.1926 – 08.04.2009)

**Wybitny Statystyk i Demograf
Dyrektor Centrum Badań nad Rodziną
Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu,
nauczyciel i wychowawca wielu pokoleń studentów i naukowców,
wieloletni członek Komitetu Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk,
Rządowej Rady Ludnościowej, Polskiego Towarzystwa Demograficznego,
Polskiego Towarzystwa Statystycznego,
Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego**

STANISŁAW WIERZCHOSŁAWSKI
(1926–2009)

Urodził się 3 marca 1926 r. w Wielkim Komorsku (powiat świecki) jako syn Józefa i Weroniki z d. Damrat. Tutaj uczęszczał do szkoły podstawowej, gdzie jego matka była nauczycielką. W 1938 r. wraz z rodzicami zamieszkał w Bydgoszczy, gdzie skończył szkołę podstawową i został przyjęty do I Państwowego Gimnazjum i Liceum Męskiego. Naukę w szkole średniej zakończył dopiero po wojnie w 1946 r., a maturę uzyskał w 1947 r. w Liceum Miejskim im. M. Kopernika w Bydgoszczy.

Lata II wojny światowej przeżył w Bydgoszczy. Mając 16 lat rozpoczął pracę zawodową jako uczeń w przedsiębiorstwie „OSKAR Faulbaum”. Od marca 1945 r. pracował jako robotnik w Przedsiębiorstwie Spedycyjno-Przewozowym. W maju 1943 r. wstąpił do Armii Krajowej, gdzie pod ps. „Jacek” do stycznia 1945 r. był żołnierzem służby łączności wewnętrznej Komendy Garnizonu w Bydgoszczy. Działalność konspiracyjną kontynuował w WIN-ie do sierpnia 1946 r.

Jesienią 1947 r. przeniósł się do Poznania, gdzie mieszkał już do końca życia. W październiku tego roku rozpoczął studia na Akademii Handlowej w Poznaniu, którą ukończył w czerwcu 1950 r. Od września do końca 1950 r. pracował jako referent w MHD Artykułami Przemysłowymi w Poznaniu, a w styczniu 1951 r. został kierownikiem referatu w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu.

W marcu 1951 r. rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Ekonomicznej (obecnie Uniwersytet Ekonomiczny) w Poznaniu jako asystent w Katedrze Statystyki. Z tą uczelnią był związany zawodowo przez ponad 58 lat, przechodząc kolejne stopnie kariery nauczyciela akademickiego (adiunkt – 1954 r., docent – 1972 r.). W latach 1974–1976 był kierownikiem Pracowni Statystycznej w Instytucie Statystyki i Ekonometrii, a następnie w latach 1976–1991 pełnił funkcję wicedyrektora Instytutu Cybernetyki Ekonomicznej i od 1977 r. był kierownikiem Zakładu Statystyki i Demografii w tym instytucie. W latach 1972–1977 pełnił też funkcję kierownika Studium Uzupełniającego Magisterskiego. W 1991 r. przeszedł na emeryturę, ale kontynuował działalność naukowo-badawczą jako kierownik Pracowni Badań nad Rodziną, a później w Centrum Badań nad Rodziną, którego był dyrektorem od 1994 r.

Początkowo zainteresowania naukowe Profesora S. Wierzchosławskiego skupiały się wokół zagadnień związanych ze statystyką handlu, a zwłaszcza z czynnikami wpływającymi na koszty jednostkowe i globalne zarówno w obrocie detalicznym, jak i w hurcie. Doktoryzował się w 1962 r. na podstawie rozprawy pt. „Efektywność

handlu wiejskiego w świetle badań ankietowych”, której promotorem był prof. Stanisław Waszak. Ten nurt badań pogłębiał do 1977 r., lokując w nim także swoją coraz bardziej zaawansowaną pracę habilitacyjną. Odszedł jednak z tej problematyki badawczej na rzecz demografii, przejmując schedę po zmarłym nagle profesorze Stanisławie Borowskim. Podjął się wówczas niezmiernie trudnego zadania, jakim była rekonstrukcja metodyki badań nad reprodukcją ludności, które prowadził profesor S. Borowski, nie pozostawiając jednak wystarczającego opisu swojego warsztatu badawczego. Sukces osiągnięty w opanowaniu tej materii umożliwił następnie kontynuację i rozwinięcie badań o wręcz unikatowym charakterze, zachęcił do współpracy wielu naukowców i dał bodziec do poszukiwania odpowiedzi na wiele pytań nurtujących demografów i polityków. Znalazło to wyraz m.in. w publikacji pt. „Stanisław Borowski. Szkice z teorii reprodukcji ludności – prace wybrane” (Ossolineum 1983), którą S. Wierchosławski przygotował do druku i opatrzył obszernym wstępem oraz krytycznym komentarzem.

W późniejszym okresie, a szczególnie po utworzeniu w 1994 r. Centrum Badań nad Rodziną w poznańskiej Akademii Ekonomicznej, zainteresowania badawcze Profesora skupiały się zwłaszcza na dwóch obszarach. Pierwszy z nich to mikrostruktury ludnościowe w skali ogólnokrajowej, a drugim są przeobrażenia makro- i mikrostruktur demograficznych w ujęciu regionalnym. Celem studiów prowadzonych w tych dziedzinach, mających charakter longitudinalnych badań podstawowych, było określenie przeobrażeń rodziny na ziemiach polskich od 1875 r., rozpatrywanych w aspekcie międzypokoleniowym, głównie z wykorzystaniem metod analizy kohortowej. Na szczególne podkreślenie zasługuje wielowątkowość oraz wielopłaszczyznowość tych badań, a także imponujący zasób zgromadzonych w trakcie ich realizacji materiałów źródłowych, ujęty w Banku Informacji o Rodzinie i Gospodarstwie Domowym.

Rozległa wiedza teoretyczna i głęboka znajomość rzeczywistości płynąca z prowadzonych badań empirycznych sprawiały, że Profesor był bardzo cenionym ekspertem dla licznych instytucji, agend i komisji o znaczącym wpływie na decyzje w kwestiach polityki społeczno-ekonomicznej. W takim charakterze współpracował, między innymi z Głównym Urzędem Statystycznym i Urzędem Statystycznym w Poznaniu, z jednostkami samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim i lubuskim, był członkiem Rządowej Rady Ludnościowej, przygotowywał ekspertyzy demograficzne dla Episkopatu Polski i Rady Społecznej przy Arcybiskupie Poznańskim. Jako konsultant i doradca uczestniczył w pracach Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Poznaniu, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie we Wrześni, Polskiej Fundacji Ochrony Życia. Służył też pomocą innym organizacjom rządowym i pozarządowym. Dużą wagę przywiązywał do współpracy międzynarodowej, utrzymując kontakty bilateralne i multilateralne z ośrodkami naukowymi w wielu krajach (Bułgaria, Czechy, Francja, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rosja, Słowacja, Ukraina, Węgry).

Bardzo bogaty i zróżnicowany jest dorobek naukowy Profesora S. Wierchosławskiego. Wykaz ważniejszych publikacji ma blisko 200 pozycji, a do tego dodać trzeba liczne niepublikowane ekspertyzy i raporty naukowe, opinie, oceny itp. opracowa-

nia o znacznym „ciężarze gatunkowym”. Wielki jest ładunek poznawczy tych prac, wysoki ich poziom merytoryczny i formalny, a także tkwiący w nich intelektualny zaciąg inspirujący do dalszych poszukiwań naukowych.

Z działalnością naukowo-badawczą Profesora ściśle związana była bardzo odpowiedzialna, acz absorbująca i „niewdzięczna” rola redaktora wydawnictw bądź sekretarza redakcji czasopism naukowych. Podejmował te zobowiązania i pełnił je sumiennie, zwykle *pro publico bono*. Był redaktorem naczelnym „Poznańskich Roczników Ekonomicznych”, redaktorem działu ekonomicznego w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”, sekretarzem Redakcji Poznańskich Prac Ekonomicznych PTPN, a także członkiem Komitetu Redakcyjnego „Polish Population Review” i „Naturalnego Planowania Rodziny”.

Pracując przez blisko 60 lat jako nauczyciel akademicki, Profesor wykształcił rzeszę studentów, włączając ich również do prowadzonych przez siebie badań. Był promotorem i recenzentem kilkuset prac dyplomowych i magisterskich, pod jego kierunkiem napisano 6 rozpraw doktorskich, których autorzy osiągnęli znaczącą pozycję w nauce i gospodarce. Prowadził wykłady i seminaria w zakresie statystyki i demografii na różnych kierunkach studiów, w ujęciu ogólnym i specjalistycznym, nie wykluczając zajęć wyraźnie sprofilowanych bądź interdyscyplinarnych, a zatem wymagających bardzo dobrego przygotowania merytorycznego i dydaktycznego.

Profesor przywiązywał wielką wagę do warsztatu badawczego i pisarskiego. Kładł silny nacisk na zagadnienia porównywalności danych i błędy pomiaru, na rzetelność w doborze źródeł informacji i metod ich analizy, uczył i wymagał uzasadnienia wniosków oraz krytycyzmu wobec uzyskanych rezultatów poznawczych. Był znawcą i entuzjastą stosowania metod graficznych w procesie badania statystycznego, propagował je z wielką pasją i bardzo skutecznie. Pozostawił niezatarte piętno na wszystkich, którzy mieli szczęście znaleźć się w obszarze oddziaływania tego nauczyciela, badacza i życzliwego doradcy.

Profesor S. Wierchosławski należał do wielu towarzystw naukowych i organizacji społecznych. Był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (już od 1958 r.) i pełnił w nim funkcję sekretarza Komisji Nauk Ekonomicznych. Należał do Polskiego Towarzystwa Demograficznego, gdzie był wiceprzewodniczącym Rady Głównej i przewodniczącym Oddziału w Poznaniu. Aktywnie uczestniczył w działalności Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Polskiego Towarzystwa Statystycznego. Był wieloletnim członkiem Komitetu Nauk Demograficznych Polskiej Akademii Nauk, International Union for the Scientific Study of Population, European Society for Population Economics. Należał do Związku Nauczycielstwa Polskiego, a następnie do Uczelnianej Komisji „Solidarność”. Był członkiem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Uczestniczył w pracy wielu organizacji kościelnych i charytatywnych, wchodził w skład licznych komitetów i komisji powoływanych dla rozwiązania określonych zadań bieżących w skali kraju, regionu czy społeczności lokalnych.

Wysiłki i zasługi S. Wierchosławskiego były dostrzegane i doceniane, co znalazło wyraz w odznaczeniach państwowych oraz wyróżnieniach regionalnych, resortowych i innych. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym

Krzyżem Zasługi i Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Od prezesa Głównego Urzędu Statystycznego otrzymał Złotą Odznakę Honorową „Za Zasługi dla Statystyki RP” oraz medale okolicznościowe jako wyróżnienie z okazji 50-lecia i 75-lecia GUS. Wyrazem podziękowania ze strony władz regionalnych i lokalnych były m.in. Odznaki Honorowe „Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego” i „Za Zasługi w Rozwoju Województwa Zielonogórskiego” oraz „Odznaka Honorowa Miasta Poznania”. W uznaniu zasług dla Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego otrzymał Złotą Odznakę PTE, a od Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Polskiego Towarzystwa Statystycznego – najwyższe wyróżnienie, jakim jest godność Członka Honorowego.

Wielką wartością dla Profesora S. Wierchosławskiego była rodzina, także jako kategoria demograficzna i społeczna, ale zwłaszcza jako osobiste doświadczenie życiowe. W roku 1959 zawarł związek małżeński z Moniką Stróżyk (prawnik, radca prawny, zmarła w 2005 r.), z którą wychowywał trzech synów (Rafał – socjolog, Piotr – polonista, Krzysztof – lekarz) i doczekał się wnuków. Właśnie taka rodzina była Jego największą radością.

Profesor S. Wierchosławski, wielce zasłużony demograf, statystyk i ekonomista, zmarł po długiej chorobie w dniu 8 kwietnia 2009 r. w Poznaniu. Po nadzwyczajnym żałobnym posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu i mszy św. w kościele oo. Dominikanów został w asyście wojskowej pochowany 16 kwietnia 2009 r. na poznańskim Cmentarzu Junikowskim, gdzie spoczął w kwaterze żołnierzy Armii Krajowej.

Oprac. Kazimierz Kruszka